

TÖRTÉNELMI SZEMLÉ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2018 | 3. SZÁM
LX. ÉVFOLYAM

Gulyás László Szabolcs
*Lex és consuetudo: a magyarországi jobbágyköltözés
középkori szabályrendszere*

Az 1917-es orosz forradalmak és Magyarország

Pollmann Ferenc, Paál Vince, Hajdu Tibor,
Klestenitz Tibor, Csunderlik Péter,
Balázs Eszter, Ábrahám Barna, Kaba Eszter,
Tamás Ágnes, Vörös Boldizsár

TARTALOMJEGYZÉK

LX. évfolyam, 2018. 3. szám

TANULMÁNY

Gulyás László Szabolcs • <i>Lex és consuetudo</i> : a magyarországi jobbágyköltözés középkori szabályrendszere	373
AZ 1917-ES OROSZ FORRADALMAK ÉS MAGYARORSZÁG	
Vörös Boldizsár • Szerkesztői előszó	397
Pollmann Ferenc • Jön a muszka! Megy a muszka? Az oroszországi forradalmak hatása a Monarchia hadviselésére a keleti fronton 1917-ben	399
Paál Vince • Információk az oroszországi forradalmakról – a magyar cenzúrán keresztül. A sajtóellenőrzés Magyarországon az első világháború idején	407
Hajdu Tibor • A magyar parlamenti pártok vezetői az 1917. februári orosz forradalomról	417
Klestenitz Tibor • Az oroszországi forradalmak értékelése a magyar egyházi közvéleményben	423
Csunderlik Péter • „Beszéljünk mi is oroszul, cselekedjünk mi is oroszul!” Az 1917-es oroszországi forradalmak hatása a Galilei Körre	433
Balázs Eszter • „Szinte csodás krízis”. A februári orosz forradalom értelmiségi fogadtatása Magyarországon 1917-ben	443
Ábrahám Barna • A szlovákok és az oroszországi forradalmak	459
Kaba Eszter • „Az 1917–1918-as tél Oroszországban hadifoglyaink legnehezebb időszaka lesz.” Hadifogolysorsok és az oroszországi forradalom	469
Tamás Ágnes • Az 1917. évi oroszországi események karikatúrák tükrében	479
Vörös Boldizsár • Egy vármegyei hivatalnok az 1917-es oroszországi forradalmakról, avagy eszközök az eligazodáshoz a világtörténelemben	499

„EX ORIENTE LUX”??

Az 1917-es orosz forradalmak és Magyarország

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

A *Történelmi Szemle* e száma válogatást tartalmaz az „*Ex oriente lux*”?? - Az 1917-es oroszországi forradalmak hatásai az első világháború Magyarországon című tudományos konferencia előadásainak tanulmányváltozataiból. A tanácskozás az első világháború történetével foglalkozó centenáriumi konferenciák sorozatába illeszkedett: ezért rendezte együtt a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM HIM) és az MTA BTK Történettudományi Intézet (MTA BTK TTI) a Hadimúzeum Alapítvány támogatásával. A rendezvényen mindkét 1917-es oroszországi forradalom magyarországi fogadtatásának vizsgálatára sor került: szervezői (főszervezője a HM HIM részéről Závodi Szilvia, az MTA BTK TTI részéről Vörös Boldizsár volt) ezért helyezték március és november közé: a 2017. szeptember 28–29-ei napokra. A konferencia első napjának helyszíne a HM HIM, másodikik az MTA BTK TTI volt. Megrendezését indokoltta tette e forradalmak nagy hatása az első világháború menetére és, ezen túlmenően is, Közép-Európa, benne Magyarország történetére.

A konferencia főcíme, a latin nyelvű szókapcsolat: „*Ex oriente lux*” [keletről jön a fény] – egy szakirodalmi munka szerint – már jelen volt a kora keresztény patrisztikai irodalomban és azt fejezi ki, hogy a keresztények keletről várták Krisztus második eljövételét.¹ Az állítás 1917–1918-ban több magyarországi újságban is olvasható volt, így például Jászi Oszkár *Ex Oriente lux!* címmel írt vezércikket a *Világ* 1917. március 25-ei számába.² A 2017-es rendezvény főcímében az idézőjelek és a kérdőjelek azonban már az e forradalmak következményeit is ismerő utókor emberének távolságtartását is kifejezésre juttatják a száz évvel korábbi optimizmussal szemben. Sőt nem egy, e folyóiratszámban olvasható tanulmányból az is kiderül, hogy több magyarországi kortárs (így a *Szabadgondolat* című folyóirat bolsevizmus-számának egyes szerzői vagy egy vármegyei hivatalnok) már 1918-ban felismerték, és elítélték az új hatalom által alkalmazott erőszakot.

¹ A. V. Podoszinov: *Ex oriente lux! Orientacija po sztranam szveta v arhaicseszkih kulturah Evrazii*. Moszkva, 1999. 17. Vö. még Máté 24,27. Lásd ehhez Komoróczy Géza: Az ókori Kelet. *Ókor* 5 (2006) 3–4. sz. 15.

² Jászi Oszkár: *Ex Oriente lux!* *Világ* 1917. március 25. 1–2. Lásd még Dr. Patay Pál: Nekünk nincsen szavunk? *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 1917. április 29. 190–191.; [Alpári Gyula]: Vom Osten kommt das Licht! *Neues Politisches Volksblatt* 1917. november 24. 1–2. (Alpári Gyula szerzőségéről lásd *Így látták a kortársak. Magyar írók, költők, publicisták a Nagy Októberről. 1917–1919*. Összeáll., az összekötő szöveget írta: Remete László. Bp., 1977. [2. átd., bőv. kiad.] 181., 183–184.); Dvorák József: Új eszme... *Dunántúli Protestáns Lap* 1918. július 7. 121–122.

A konferencia szervezésénél (és e folyóiratszám összeállításánál) egyrészt az az elgondolás érvényesült, hogy egy-egy szakember mutassa be: miként hatottak e forradalmak Magyarország társadalmának egyes csoportjaira (Pollmann Ferenc: a katonákra, Hajdu Tibor: a parlamenti pártok vezetőire, Klestenitz Tibor: a keresztény egyházakra, Csunderlik Péter: a Galilei Kör tagjaira, Balázs Eszter: az írókra, az értelmiségiekre, Ábrahám Barna: a szlovákokra, Kaba Eszter: az orosz fogságban lévő hadifoglyokra), másrészt az, hogy léptékváltásokkal, igyekezve teljesebbé tenni az áttekintést, az egyik szerző azt tárgyalja: különböző kiadványok munkatársai miként reagáltak (Tamás Ágnes: az élclapok karikatúristái), egy másik pedig ezt: egy kortársra milyen hatást gyakoroltak, ő miként értékelte azokat (Vörös Boldizsár: Lowetinszky János József vármegyei hivatalnok). Természetesen azzal is szükséges volt foglalkozni, hogy e forradalmakról az első világháború idején milyen információk juthattak el Magyarországra lakosságához: a cenzúráról Paál Vince tartott előadást, illetve közöl tanulmányt.³

A sokféle reagálást, értékelést ismertető, vagy olykor csak felvillantó írásokból ugyanakkor a konkrét eseteken túlmutatóan, általánosabb érvényű összefüggések is kirajzolódnak: például az, hogy egy történelmi esemény bemutatásához-megértéséhez miként nyúlunk vissza korábbi történelmi eseményekhez a kortársak (így egyes értelmiségiek, írók vagy Lowetinszky az 1917-es oroszországi forradalmak esetében korábbi forradalmak, köztük az 1789-es francia forradalom történetéhez) vagy ez: egy történelmi eseményt miként igyekeznek felhasználni külföldi kortársai, saját aktuálpolitikai törekvéseik érdekében (az oroszországi forradalmakat a magyar parlamenti pártok vezetői). Mindezeket túl azonban az 1917-es oroszországi forradalmak e hatásainak körülményeit, széles körű feltérképezése azért is fontos, mert hozzájárul az 1918–1919-es magyarországi forradalmak történetének pontosabb megismeréséhez is: milyen információkkal rendelkeztek, illetve rendelkezettek ezekről az itteni átalakulások résztvevői? E kutatási eredmények, reményeink szerint, hasznosulnak is majd a magyarországi forradalmak vizsgálatainál. A konferencia szervezői pedig köszönetet mondanak a *Történelmi Szemle* szerkesztőségének a tanulmányok befogadásáért, közlésük lehetőségéért.

Budapest, 2018. szeptember 6.

a folyóiratszám szerkesztői nevében
Vörös Boldizsár

³ Sajnos valamennyi előadó nem készítette el előadásának tanulmányváltozatát és van olyan rendkívül fontos társadalmi csoport (a korabeli magyarországi gazdasági elit), amelyről – a forradalmak hatását jelző érdekes források megléte és a konferencia egyik szervezőjének minden igyekezte ellenére – egyetlen szakember sem vállalta előadás tartását és tanulmány megírását. A *Történelmi Szemle* terjedelmi korlátai miatt pedig az egyes szerzők csak meglehetősen röviden mutathatták be vizsgálatuk tárgyát, eredményeiket. E korlátozás következménye az is, hogy voltak, akik csak a februári oroszországi forradalom magyarországi hatásaival foglalkoztak.